

Чабан О.М.,

*аспірант юридичного факультету кафедри
цивільного права і процесу Львівського
національного університету ім. Івана Франка*

ДОГОВОРИ (КОНТРАКТИ) ПРО ВИРОБНИЧУ КООПЕРАЦІЮ

Відповідно до п.8 ст.3 Закону України “Про режим іноземного інвестування” іноземні інвестиції здійснюються у формах, що не заборонені законами України, в тому числі без створення юридичної особи на підставі договорів із суб’єктами господарської діяльності України. Однією з таких форм здійснення іноземних інвестицій є договори (контракти) про виробничу кооперацію. Таке правило також передбачено розділом V вказаного закону. Проте ні в законодавстві, ні в юридичній літературі не визначене поняття такого договору, істотні умови, місце договору (контракту) про виробничу кооперацію в системі інвестиційних договорів (контрактів).

Розділ V Закону України “Про режим іноземного інвестування” називається “Іноземні інвестиції на основі концесійних договорів, договорів (контрактів) про виробничу кооперацію, спільне виробництво та інші види спільної інвестиційної діяльності”. З цієї назви робимо висновок, що договори (контракти) про виробничу кооперацію - це самостійний вид договору поряд з іншими (концесійними договорами, договорами (контрактами) про спільне виробництво тощо). Проте з аналізу змісту ст.23, що входить в розділ V коментованого закону, доходимо до іншого висновку щодо місця договорів (контрактів) про виробничу кооперацію в системі інвестиційних договорів (контрактів). Так, відповідно до вказаної статті іноземні інвестори мають право укладати договори (контракти) про спільну інвестиційну діяльність (виробничу кооперацію, спільне виробництво тощо), не пов’язану із створенням юридичної особи, відповідно до законодавства України. На нашу думку, ця норма дає підстави стверджувати, що договори (контракти) про виробничу кооперацію віднесені до такого класифікаційного типу як договори (контракти) про спільну інвестиційну діяльність без створення юридичної особи. Звідси висновок: в законодавстві про інвестиційну діяльність закріплені різні позиції щодо місця договорів (контрактів) про виробничу кооперацію в системі договорів на здійснення інвестицій.

Укладення та виконання договорів (контрактів) про виробничу кооперацію регламентується національним законодавством і міжнародними договорами, укладеними за участю України. Так, 23 грудня 1993р. держави-учасниці СНД уклали Угоду про загальні умови і механізм підтримки розвитку виробничої кооперації підприємств і галузей держав-учасниць СНД. Крім того, Україна уклала з рядом країн СНД двосторонні угоди про виробничу кооперацію. Відповідно до ст.4 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність” до видів зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюються в Україні суб’єкти цієї діяльності, належить виробничу кооперацію з іноземними суб’єктами господарської діяльності. В законодавстві України відсутнє визначення поняття виробничу кооперація. Зі змісту ст.2 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність” можна зробити висновок, що виробничу кооперацію поряд з іншими видами кооперації (наукова, науково-технічна, науково-виробничу) належить до міжнародної кооперації.

При здійсненні виробничої кооперації в межах СНД застосовується досить складна структура договірних зв’язків. По-перше, уряди держав учасниць СНД, прагнучи забезпечити сприятливі умови для підтримання і взаємовигідного розвитку виробничої кооперації і прямих зв’язків між підприємствами та галузями в межах СНД, уклали Угоду про загальні умови і

механізм підтримки розвитку виробничої кооперації підприємств і галузей держав-учасниць СНД (далі – Угода). Остання має міжнародно-правову природу та регулюється нормами міжнародного права. По-друге, відповідно до ст.4 Угоди держави-учасниці СНД зобов'язані укласти двосторонні міжурядові угоди про виробничу кооперацію. Дані угоди також є міжнародними. По-третє, відповідно до ст.4 Угоди договірні сторони зобов'язуються укласти угоди галузеві та міжвідомчі угоди про виробничу кооперацію. Останні мають також міжнародно-правову природу. І по-четверте. Згідно зі ст.4 Угоди сторони визнають, що основною ланкою виробничої кооперації і прямих зв'язків є договори (контракти), які укладаються господарюючими суб'єктами на основі відповідних міжурядових, галузевих і міжвідомчих угод і до створення митного союзу є підставою для митних органів під час пропуску товарів, що поставляються по кооперації, через кордон.

У галузевих міжвідомчих угодах про виробничу кооперацію визначаються переліки підприємств та організацій, які беруть участь у кооперації і зберігають спеціалізацію виробництва продукції (надання послуг), номенклатуру та обсяги кооперованих поставок продукції (надання послуг). Суб'єкти господарювання, що не належать до сфери управління відповідних центральних органів виконавчої влади, подають пропозиції для включення їх до угод відповідним центральним органам виконавчої влади за профілем виробництва. Продукція (послуги), що поставляються за виробничою кооперацією згідно з переліками до міжурядових, міжвідомчих угод звільняється від обкладення ввізним, експортним митом, акцизним збором та іншими податками, якщо інше не передбачено укладеними угодами. Невключення підприємства до переліку підприємств, які беруть участь у виробничій кооперації, що визначається міжвідомчими угодами, не означає, що дане підприємство позбавлене права укласти договори (контракти) про виробничу кооперацію з іноземним контрагентом. Договори (контракти) про виробничу кооперацію можуть укладатися також і між українськими партнерами, адже згідно зі ст.4 ЦК України цивільні права і обов'язки виникають з угод, передбачених законом, а також з угод, хоч і не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать. Проте учасники таких договорів не будуть користуватися пільгами, що надаються контрагентам за договорами (контрактами) про виробничу кооперацію, які укладені на підставі міжурядових та міжвідомчих угод держав – учасниць СНД.

В економічній та юридичній літературі¹ розрізняють такі види договорів (контрактів) про виробничу кооперацію: договори про ліцензійну кооперацію; договори про виробництво продукції на замовлення; договори про розподіл виробництва (спеціалізація); договори про спільне виробництво; договори про поставку комплектного обладнання з наступною поставкою частини продукції по кооперації (компенсаційні угоди); договори про спільне проектування і будівництво промислових об'єктів.

Європейська економічна комісія ООН визначила критерієм для відмежування договору про ліцензійну кооперацію від звичайного ліцензійного договору принцип оплати: в звичайному ліцензійному договорі оплата здійснюється за принципом “ідеї за гроші” (ліцензійна винагорода виплачується в грошовій формі). Про кооперацію, на думку СЕК ООН, можна говорити лише тоді, коли оплата здійснюється шляхом поставки товарів, виробів, виготовлених на основі ліцензії. На нашу думку за такої правової конструкції не можна говорити про виробничу кооперацію, адже до виробничого процесу залучена тільки одна сторона – ліцензіат. І такий договір опосередковує здійснення інвестицій у формі передачі майна з метою інвестиційної діяльності. Як вважає М.М Богуславський про виробничу кооперацію можна говорити лише тоді, коли виготовлені компоненти, частини виробів на основі ліцензії поставляються в країну ліцензіара для включення в склад кінцевої продукції.

Як правильно зауважила О.Л. Яковлева, для виробничої кооперації завжди характерний елемент спільної виробничої діяльності². Відтак в договорах (контрактах) про виробничу кооперацію зобов'язання по здійсненню виробництва продукції (проміжної чи кінцевої) покладаються на обидва учасника. Проте це не означає, що кожна сторона коментованого договору здійснює інвестиції. Приміром за договором про ліцензійну кооперацію інвестором виступає ліцензіар, а інвестицією є виключні права на винахід. Наявність зобов'язань по здійсненню виробничої діяльності у кожного учасника договору – це одна з ознак, що відрізняє договори (контракти) про виробничу кооперацію від договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність без створення юридичної особи. І друга ознака це те, що інвестиції за договорами (контрактами) про виробничу кооперацію здійснює тільки один учасник, а відповідно до договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність кожен учасник зобов'язаний здійснити інвестицію. Подібними до договорів про ліцензійну кооперацію є договори про виробництво продукції на замовлення. Відмінність полягає лише у тому, що інвестиція здійснюється у іншому вигляді.

Спеціалізація розглядається як форма кооперації, якщо основані на спеціалізації зустрічні поставки здійснюються однією стороною у вигляді готових виробів, а другою – у вигляді комплектуючих деталей чи напівфабрикатів для їх виготовлення або якщо сторони поставляють взаємодоповнюючу продукцію, що складає єдину серію обладнання. За цим видом договору обидві сторони зобов'язуються зберігати спеціалізацію виробництва та здійснювати інвестиції у формі кооперованих поставок проміжної продукції. Коментовані договори вважатимуться інвестиційними за умови, якщо прибуток учасники будуть одержувати від використання вкладених інвестицій. Якщо ж в договорі передбачена оплата як за звичайну поставку проміжної продукції, то така поставка не є здійсненням інвестицій і відповідно такий договір (контракт) про виробничу кооперацію не має інвестиційного характеру.

Умови договорів про спільне виробництво досить схожі з умовами договорів про спеціалізацію виробництва.

Поставка комплектного обладнання з наступною поставкою частини продукції по кооперації здійснюється на основі компенсаційних угод. Одні вчені вважають, що ці угоди опосередковують здійснення виробничої кооперації³, інші - компенсаційні угоди є самостійним видом економічного співробітництва⁴. Відмінність виробничої кооперації від компенсаційних угод полягає в тому, що для останніх не характерний критерій спільної виробничої діяльності. Проте компенсаційні угоди мають інвестиційний характер, про що свідчить така ознака як принцип оплати. В.В. Козик, Л.А. Панкова, Я.С. Карп'як визначають угоди про співробітництво на компенсаційній основі як поставку іноземним партнерам на умовах кредиту комплектного обладнання та інжинірингових послуг з наступним його погашенням за рахунок виробленої на цьому обладнанні продукції⁵. Відтак отримання прибутку залежить від результатів використання обладнання, що є інвестицією за коментованим договором. Зважаючи на викладене, на нашу думку, компенсаційні угоди є інвестиційними, проте, не відносяться до договорів (контрактів) про виробничу кооперацію, тому що до виробничого процесу залучена лише одна сторона.

За договором про спільне проектування і будівництво промислових об'єктів спільність інтересів учасників досягається шляхом експлуатації промислового об'єкту в рамках договору. Саме за цією ознакою коментований договір відрізняється від звичайного договору підряду. В договорі про спільне проектування і будівництво промислових об'єктів передбачається, що замовник поставлятиме підрядчику продукцію, виготовлену на цьому об'єкті. Цей вид договору за певними ознаками тяжіє все ж таки до договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність без створення юридичної особи.

Характерними ознаками договорів (контрактів) про виробничу кооперацію є:

- 1) особливий суб'єктний склад – сторонами виступають суб'єкти підприємницької діяльності, які спеціалізуються на виробництві певної продукції;
- 2) наявність зобов'язань щодо збереження спеціалізації виробництва учасниками договору;
- 3) зобов'язання по виробництву продукції (проміжної чи кінцевої) покладається на кожного учасника договору;
- 4) інвестиції здійснюються у формі передачі майна (майнових прав). Для окремих видів договорів кооперовані поставки є здійсненням інвестицій.

На нашу думку, договори (контракти) про виробничу кооперацію не можна відносити до такої класифікаційної групи як договори (контракти) про спільну інвестиційну діяльність, не пов'язану зі створенням юридичної особи, як це передбачено ст.23 Закону України “Про режим іноземного інвестування”. Адже згідно з останніми здійснити інвестицію зобов'язаний кожний учасник і ці договори не передбачають збереження за контрагентами спеціалізації виробництва та зобов'язання здійснювати виробництво продукції (проміжної чи кінцевої) кожним з учасників. Натомість і для договорів (контрактів) про виробничу кооперацію, і для договорів про спільну інвестиційну діяльність характерна спільність інтересів сторін, тобто досягнення загального господарського результату.

¹ Международная научно-техническая и производственная кооперация: (Правовые аспекты) / Отв. ред. М.М. Богуславский. – М.: Наука, 1982. – 31 с.

² Яковлева Е.Л. Производственная кооперация // Новый этап экономического сотрудничества СССР с развитыми капиталистическими странами. – Наука, 1978. – 132 с.

³ Хубенова-Делисивкова Т. Промышленото коопериране Изток – Запад. – С., 1979. – С. 26–27 // Международная научно-техническая и производственная кооперация: (Правовые аспекты) / Отв. ред. М.М. Богуславский. – М.: Наука, 1982. – 26 с.

⁴ Малькевич В.Л. Восток-Запад: экономическое сотрудничество. Технологический обмен. – М.: Ред. “Общественные науки и современность”, 1981. – С. 95–100.; Теодорович Т.В., Ефанов В.В. Сотрудничество при сооружении объектов за рубежом: Из опыта советских организаций. – М.: Междунар. отношения, 1979. – 10 с.

⁵ Козик В.В., Панкова Л.А., Карп'як Я.С. Зовнішньоекономічні комерційні операції та контракти: Навчальний посібник. – Львів: Оксарт, 1998. – С. 10–11.

*Гнатенко В.М.,
доцент кафедри цивільного права
Національної юридичної академії України
ім. Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, м. Харків*

МІСЦЕ І СТРУКТУРА ІНСТИТУТУ ПОЗАДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

З огляду на кодифікацію цивільного законодавства України підгалузь “зобов'язальне право” зазнає значної трансформації, яка полягає, зокрема, в тому, що закріплюються нові види позадоговірних зобов'язань або відомі наповнюються новим змістом. Зважаючи на те, що бажано мати Цивільний кодекс, який працював би на далеку перспективу, потрібно ретельно виписати саме норми, що регулюють позадоговірні зобов'язання. Такий підхід спричинений тим, що зміст позадоговірних зобов'язань визначається не угодою сторін